

Juryrapport Ida Gerhardt Poëzieprijs 2022

Anne Vegter, *Big data* (Querido, 2020)

In *Big data* van Anne Vegter wordt woede omgebogen tot een krachtige en onderzoekende stem zoals die niet eerder heeft geklonken. Via Ingrid Jonker in de eerste afdeling 'Europa doen', een ik-personage dat vermoedelijk dicht bij de dichteres zelf staat in deel twee, 'Big data', en een evenzo persoonlijke, geheel naar eigen hand gezette hervertelling van het verhaal van Medea in deel drie, beschrijft Vegter drie vrouwen die worden verlaten door hun geliefden. De afdelingen vertonen een sterke samenhang; de rode draad is die van verlies, trauma en woede. In het 'interview' met de Zuid-Afrikaanse dichteres Ingrid Jonker (1933-1965) lezen we hoe de breuk met verschillende geliefden een existentiële crisis veroorzaakt. De stem die Vegter voor Jonker heeft ontwikkeld is rauw, humoristisch en op veel plaatsen opmerkelijk hedendaags: 'altijd maar dansen, wie trekt dat'; 'Er is echt een iets te grote bak praatprogrammapsychologie over me heen gekieperd.' Zo wordt Jonkers verhaal een voorschot op deel twee en drie, waar Vegter met schitterende beelden het recente teloorgaan van een liefde, een leven, niet alleen inzichtelijk maar op het diepste niveau – haast fysiek – invoelbaar maakt:

elke ochtend uit dertig maanden
zwiept haar hart tegen haar ribben
als een rubberen emmer

De 'big data' uit de titel lijkt in eerste instantie met name de opeenstapeling van gegevens die de lezer te 'verwerken' krijgt bij het in kaart brengen van de trauma's van de vrouwen. In deel twee en drie wordt de overspelige 'man' net geen varken, een big, 'pig boy'. Daarmee wandelt het silhouet van het varkentje dat het omslag siert de bundel binnen. Het beeld maakt de man zowel vertederend als grof, zowel afstotelijk als warm. Het illustreert de dynamiek van walging en omarming, van afstoting en weigering te laten gaan die uit de bundel spreekt. De man is een verraderlijk krimpend beest, waar geen afscheid van genomen kan worden:

varken is te groot
biggetje te klein
te onschuldig
je bent niet onschuldig
je bent geen varken
je bent kleiner
maar ook weer niet zo klein
ik noem je big
iets wat het midden houdt
tussen leven en geleefd worden

Vegters talige universum is uniek. Ze weet met taal te verleiden, te troosten, om zich heen te slaan en een eigen plek te veroveren. Zoals eerdere bundels al lieten zien – bijvoorbeeld *Eiland berg gletsjer* (2011), onlangs in het Engels vertaald en bekroond met de PEN Translates Award – weet Vegter vanuit een aanstekelijke, *unapologetic* en rebelse taaldrift een wereld neer te zetten waar altijd plaats is voor de fragiliteit en de wanhoop van de mens – en in het bijzonder van die van de vrouw. Vegter heeft nooit geschuwd de vrouw met volle lichamelijke en (conflicterende) geestrijkeheid neer te zetten – een prestatie waar generaties dichters na Vegter de vruchten van plukken. Vóór Vegter werd dichters veelal geraden het vrouwelijke uit de gedichten te schrappen. Sinds Vegter is duidelijk dat juist het doorleefde werk vanuit de blik van de vrouw zinderend materiaal kan zijn. Zeker in de handen van de grootmeester(es), die al van iets dat lijkt op

een beginnende paniekaanval een aangrijpend gedicht kan maken dat het concrete overstijgt en plaats maakt voor het onbeheersbare:

Ook als je wakker wordt boven een sterfgebied en je gespt kinderen vast als gordels: laat mij eens door een raam kijken of het daar erg is, zie je er niets van want het is een dieptoorlog.

Ook als een doelwit vanaf de grond toch naar je zwaait en je verlangt naar bleke sterren op zo'n voorhoofdje, taxie je over het oefenveldje van je grimassen en je speelt elk karakter.

Ook als je naakt naar de kinderen loopt en guilty zegt guilty dat woord kennen jullie toch dat je niets gedaan hebt maar bekent en je geeft je huid, reep na reep, want het is een dieptoorlog.
(Uit *Eiland berg gletsjer*)

Het direct lichamelijke, het erotische en sensuele dat het werk van Vegter ook kenmerkt, is platvloers op een verfijnde manier en genereus in associaties, beeld, ritme en klank:

Ook als ik het ontzagwekkende volgens jou niet begrijp en mijn mond imiteert het geluid van brekende steen niet precies genoeg, te fijn, verschrikt, nieuw, neuk je me.

Ook als ik in bed naar stemmen op straat luister en iemand zal haar 'oortjes dichten als je nu weer' en ik denk of ze dapper is omdat ze zachte antwoorden geeft, neuk je me.

Ook als ik de veranderlijke betekenis van de letter l niet herken (leidmotief, leek, langparkeerder) en ik zeg lava op je salvo en of liefste het is de l maar, neuk je me.
(*Eiland berg gletsjer*)

De herhaling van 'neuk je me' roept de zich almaar herhalende lichaamsbeweging op humoristische en enigszins uitputtende wijze op. De liefde – zoveel mag duidelijk zijn – is bij Vegter nooit een vanzelfsprekendheid maar een voortdurend conflict van innerlijke en uiterlijke, wringende motieven.

In *Big Data* gebruikt Vegter, zeker in de openingsgedichten van deel drie, 'Medea 2.0 (Monoloog)', de nodige clichés, die ironisch genoeg toepasselijk zijn in de situatie die zelf een cliché is – en als zodanig worden herkend en ingezet:

voor goed begrip
mijn man heeft me
na twintig jaar
plotseling verlaten
voor een jonger exemplaar
met twee dochters
(gaap)
zette zijn voet tussen mijn deur en drempel
(gaap)

'Medea 2.0 (Monoloog)' is een tot doorlezen dwingende hervertelling van Medea's wraak op Jason, die (er is hoop) niet afloopt zoals in de oorspronkelijke mythe en Euripides' drama. Al scheelt het niet veel. Medea doodt haar kinderen; Medea 2.0 doodt niet haar 'darlings', maar in het zestiende gedicht volgen we haar in een 'automonoloog' die zowel intens dramatisch en wraakzuchtig is als uitermate grappig:

voel dan klootzak
voel dan hoe het is

ik heb je neusbot opengelegd
heb ik je kaak op drie plaatsen gesplitst
je schedel in lengtefracturen, draadscheuren
je voeten door een wals gehaald

ga uitgerust op weg [...]
laat je ogen aan het duister wennen [...]
voeg in
hou afstand
zoals in file
gas loslaten
het nieuwe rijden
huh

Flarden uit het blog ‘s Nachts autorijden: 20 tips voor in het donker’ krijgen iets hilarisch, maar dan al snel iets dreigends: ‘elke twee uur een stop inlassen’ leidt tot ‘adem uit adem in in uit niet te diep in door de neus’, leidt tot ‘ken je wild’, ‘gas’, ‘richt de verwarming op de voeten’, ‘voel hoe je hartslag afneemt’ en ten slotte ‘adem uit.’ In het achttiende gedicht vindt dan het onvermijdelijke auto-ongeluk plaats waarin moeder en kinderen bijna omkomen.

waar is medea
tijdens de automonoloog
ze crasht
ze tikt met de voorbumper een paaltje aan
in het donker.

Ze belt de vader, die nu ineens wel wil komen (‘nu heb je het ineens niet te druk met neuken’). Het gesprek is ijselijk.

De gedichten in ‘Medea 2.0’ hebben een dwingende vorm; ze stuwden de lezer tot de onvermijdelijke conclusie, of conclusies, in de prozagedichten waarmee de reeks wordt afgesloten:

iemand raadt haar therapie aan. Bedoeld voor mensen die wel zouden willen huilen maar niet kunnen omdat ze in de overlevingsmodus zitten. Voor honderdtwintig tot tweehonderd euro per maand kan ze begeleid worden in e-crying. [...] in haar feitelijke vorm is de geschiedenis ondraaglijk. herschrijf haar nu woedend.

Die woedende herschrijving is wat we net lezen, begrijpen we. Waarmee we opnieuw het gedicht – een leven – in worden gestuurd.

Vegter weet van tegenstrijdigheden haar kracht te maken. Ze kan de lezer op een verstilde manier ontroeren, maar blaast de lezer net zo gemakkelijk omver met secuur gecomponeerde schommelingen tussen tederheid en razernij, aarzelingen en wijsheid.

De jury feliciteert Anne Vegter namens de Stichting Zutphen Literair met het winnen van de Ida Gerhardt Poëzieprijs 2022.

Bergen en Utrecht,
31 maart 2022

Maria Barnas en Onno Kusters